

23.8.61

18.8.61

15.3.61

8.3.61

11 1.61

אחרי שהוטלה עליו האחריות לעסקיביש, בו הופקרו שליחי המדינה בצורה קלת-דעת ונפשעת למוות — הטילו עליו צל שחור. הידיעה כי אין הוא מסוגל להביא את צדקתו, מחוסר עדים ומיסמכים, העבירה את רוחו. סיפר אחד השרים על מצב-רוחו בימים ההם: "הוא היה מסתגר ומתבודד. הוא אכל את עצמו".

אך לא לזמן רב. ותיקי מפא"י ידעו כי משהו אינו כשורה בנסיבות ההדחה. מאחורי לבון עדיין עמד הכוח המקובץ של קבוצות מפא"י, שידעו כי נעשה עוול למנהיג. המצפון הרע של מפא"י לא הספיק לטהור לבון — אך הוא הוציא את לבון מן הבידוד. באישור בן גוריון מונה לבון ליושב-ראש של ועדה מפא"ית להכנת המדינה לשעת-חירום, בה הציע להקים מועצה לאומית לענייני הגנה. כעבור זמן הוטל עליו תפקיד חשוב יותר: תפקיד המזכיר הכללי של ההסתדרות, אותו תפקיד שהיה בידיו לפני הצטרפותו לממשלה.

הסכמתם למינוי זה היה המשגה החמור ביותר של בן גוריון ונערי-הצרו. היה גרמה להם כי אבד הכל על ההסתדרות, וכי מזכירה שוב אינו אלא בעל עמדה ממדרגה שנייה. לבון סבר אחרת. נאמן לדעתו, אותה ביטא עוד בראשית ימי המדינה, על חשיבות ארגון-ההסתדרות לעומת ארגון-הכפיה הממלכתי, גיבש להפוך את ההסתדרות לכוח המרכזי במדינה, מיבצע עצמאי מול המנגנון הממלכתי, שהפך מיבצע של בן-גוריון ונערי.

תוך כמה שנים בנה לבון את מיבצרו. הוא פיתח את ההסתדרות, גיבש את אגפיה המדיניים, כגון הסמינר האפרו-אסיאתי, את החברות ההסתדרותיות, שהפכו במרוצת השנים לטרסטים עצמאיים בידי קומץ מנהלים, שיעבדו מחדש למרות הוועד-הפועל, תוך פיצול וחלוקתן ליחידות קטנות יותר. בשנת 1959 כבר היה די חזק כדי לכפות על בן-גוריון קואליציה ממשלתית פועלית (בעוד בן גוריון רצה להקים קואליציה ימנית עם הציונים-הכלליים), ולמנוע בעדו להלאים את קופת-החולים, אחרי שבן-גוריון כבר התחייב לכך בכתב.

כל אותו זמן לא זנח לבון את הפרשה אף לרגע. אולם הוא לא דחק את הקץ. יריביו השלו את עצמם כי העניין נגמר מזמן, וכי הם בטוחים מפני גילוי התועבה. הם לא לקחו בחשבון את תכונות העיקרית של לבון, אותה הפגין בשנות תשכ"א בצורה כה מזהירה: את יכולתו להכות בסבלנות, בעצבים שקטים, לשעת-כוש.

הוא חי בשקט בדירתו הצנועה (אולם גדול וחדר שני, קטן יותר) בקוברה החמישית של הבית מס' 85 ברחוב גורדון, בחברת אשתו לאה ("לסי"). לבון הכיר אותה בקונגרס הציוני בשווייץ. לואי אלשטיין היתה או בת צעירה מקובנו שעברה את מדורי-הגיוס של אירופה הנאצית, נמחתה קשה בסעה שהגרמנים הפציצו (המשך בעמוד 18)

הבחירות לכנסת השנייה צורף שוב לממשלה, הפעם כשר בלי תיק. כאשר החליט בן-גוריון לבטל לשרה-ביקר, מתוך תקווה כי העודד ימוטט את הממשלה שהתנגדה לקר האקטיביסטי שלה, התמנה לבון תחילה לממלא-מקום שר-הבטחון, וכעבור חצי שנה לשר-הבטחון ממש.

לבון נכנס לתפקיד זה כאקטיביסט קיצוני, הנאמן לקן בן-גוריון. אולם חודשי כהונתו היו תקופת-לימוד. ככל שזרד לעובי הקורה של הנעשה מאחורי מטה-הסודיות הבטחוני, כן גברו פיקפוקיו וגבי ארגון מערכת-הבטחון, אפי מנהליה ומדיניותם. הוא הכין תוכנית מפורטת לאיר גון מודש של מערכת-הבטחון, שמגמתה ויתה להביא לשינוי יסודי, כדי למנוע ריכוז כוחות בידי יחיד או יחידים. במקרה התגש עם שני חסידי בן-גוריון — מנהל משרד-הבטחון שמעון פרס וראש המטה הכללי משה דיין. עוד יותר הוגיו את דויד בן-גוריון הגולה בשווייץ. כי בניגוד למצופה, לא רץ לבון כל שני וומישי לכפר הגנבי, כדי לקבל שם הוראות מפי "הוקן". בכל תקופת כהונתו, הטריח עצמו רק פעם אחת לשה בוקר, וגם זה רק בחברת ג'וזף גורדמן, לשם הסרת כמה עניינים כלליים.

כך הוכן הרקע לאירגון הקנונייה המבישה לסילוקו. היו לה כמה גורמים. בין השאר:

● הצורך למצוא תירוץ כשה, שיאפשר לבן-גוריון לחזור בכבוד מגלותו ולהשתלט בחזרה על מערכת-הבטחון והממשלה;

● הצורך למצוא שער-לעזאזל לעסקיביש, שגם בן גוריון וגם דיין היו מעורבים בו עד מעל לראש; רצונו של פרס להיפטר מכוס בתי-הנח, שהתקש (בניגוד לבן-גוריון) לפקד אישית על הנעשה בעסקות המשק והנשק של פרס ודיין למנוע את ביצוע ההצעות

● השאיפה של פרס ודיין למנוע את ביצוע ההצעות לפיקוח על מערכת-הבטחון, אותן הכין לבון;

● הרצון המשותף של בן-גוריון ונערי חצרו לפתוח בקו שהוביל — למארת סילוק לבון — מן ההתקפה הגדולה על עזה (פברואר 1955) עד למיבצע סיני (אוקטובר 1956). רצון זה הביא בהכרח גם לסילוק משה שרת. כך התמזגו במזימת-הסילוק השפלה כל שאיפות בן גוריון: כינון שלטון-יחיד שלו ושל נערי-הצרו במדינה, והנהגת הקו ה"בטחוניסטי" שלהם כרפי חוץ. מטרה כפולה זו קידשה את האמצעים. הביצוע — עדויות השקר, יופי המיסמכים, העלמת הניירות ומסע הלחישות — הושאר בידי מחמים.

מיבצר מול מיבצר

ה ילוקו של לבון מתפקיד שר-הבטחון ומן הממשלה היה המכה הקשה ביותר בחייו. נסיבות ההזחה —

הריבית, יחזיר בתום הלימודים את הקרן למשפחתו בארץ, שתקים בה בית.

אולם משנעמה המשפחה, קפץ לבון בשתי רגליו לתוך הקלונת הנוקשה. יחד עם כמה חברים ייסד את תנועת גור-הניה, תנועת-הנוער של הפועל-הצעיר. לצורך זה הוציא חיש מזה ארץ כל והספך של המשפחה, כימט רעב, ישן על שולחן בשני חדרי התנועה, כשערי-מכרזים משמשת כר לראשו. את לימודיו זנח לחלוטין.

כשנודע הדבר למשפחה, שוטה את האחות חנה, שהיתה מבוגרת בשנתיים מפנחס, כקומיסאר משפחתי להשגיח על הסטודנט. האחות לא סבלה חוכמות: היא סובבה את מכנסיו ואת נעליו של האח, כדי להכריחו להישאר בחזרו וללמוד. "הוא עשה לנו את המזל", סיפר פעם אחיו, זלג. "הלימודים שלו עלו לנו בדמים, תרתי משמע".

אולם סיפור האחות הנימצת הצליח. לבון טיים את ארבע שנות לימודיו. אמר עליו הפרופסור כארו, מומחה בינלאומי למשפטים, שהיה מונכו: "פנחס זה נושא בכיסו את מטה המרשלים!" הוא לא תיאר לעצמו כי לבון יהיה באחד הימים, שר-הבטחון של מדינת ריבונית.

מתקפת הלימודים שרדה לפנחס אהבה עזה לאחותו. היא נסתיימה לפני שנתיים, כאשר שכב בבית-החולים בגלל התקפת-לב, ולא ידע כי חזרו סמוך מונה אחותו מסרטן. סרטן, שוכים ותמורות, נושא את הקדשה הבאה: "זכור אותי האהובה, חנה, שהוציאה נשמתה האצילה עת היתי מרותק למיטה במוותו בית-החולים, לא ידעתי כי שעוניה ספרות ולא יכולתי לראותה ולהיפרד ממנה בטרם נדם לנה".

בשנת 1929 הגיע סיני לוביאניקר סוף-סוף ארצה, עם הקבוצה וראשונה של גורדוניה, עבד בעבודה שכירה בחזרה עד שהצטרף, כעבור שנתיים, לקבוצת חודנה. היא נשארה ביתו השני, ואליה יצא השנה למנוחה, למחרת הדחתו.

בסוף שנות השלושים שלחה אותו מפלגתו להשתלם בבית-הספר הלוונדני לכלכה, מולדתו המפורסמת של הסוציאליזם הבריוני השמאני. שם הופתע עליו מלחמת העולם, נאלץ לחזור ארצה בדרך הארונה סביב אפריקה. נסיעה זו נתנה לו את ההזמנות למעשה אופייני נוסף של הפרת-משמעת: כשבקר, בחברת ידידים לבנים ושהו רים, במסעדה דרום-אפריקאית מפורסמת, נדרשו השחורים לצאת. לבון סירב, הגיע את חבריו לשכור את האולם כונו לאותו ערב, גרש את כל האורחים הלבנים. היה זה מעשה נאה לאדם שעתיד היה לייסד את הסמינר האפרו-אסיאתי של ההסתדרות.

בתקופה זו עלה כוכבו בהסתדרות. השפעתו גברה והלכה במרוצת השנים, על אף פולמוסו התריף עם דויד בן-גוריון. כסיסו נשאר חבר הקבוצות, שהוא היה מנהיג. הוא ביקר במחנות-העק רים באירופה, את במזרח הקומר יוסטי, בהתקרב מלחמת-העצמאות מונה לבון לראש ועדה שתפקידה היה לתכנן מראש את יחסי המדינה עם ההסתדרות. כאשר יצא יוסף שפרינצק, אז מזכיר ההסתדרות, לשליחות מדינית, התמנו לבון וגולדה מאיר כמוזכרים בפועל. וכאשר מונה שפרינצק ביום קום המדינה ליושב ראש מועצה-המדינה, המוסד שקדם לכנסת, הפך פנחס לבון המזכיר הכללי של הסתדרות העובדים. היה זה הישג מזהיר לאדם בן 44.

שכר הלימוד של אקטיביסט

ה וא היה לכל הדעות מזכיר מצויין. רק באירצון נטש תפקיד זה כדי להצטרף לממשלה, בסוף 1950. עד היום רואים רבים בכך מעשה-נאמה של בן-גוריון. כי הלה הטיל עליו, למרות סירובו, את תפקיד שר-החקלאות, אף שלא הבין מאומה בשטח זה. ממשרה זו נאלץ להתפטר אחרי שהוטלה עליו האחריות לבניון מקצועי — רכישת ספינות-דייג יקרות שלא התאימו לתפקידו. אך התלונה העיקרית היתה כי לא הצליח לשקם את החקלאים, שסבלו אותה שנה מבצורת קשה ביותר. מעטים ידעו את הסיבה: לבון אמנם השיג סכום ניכר למטרה זו, אך הכסף הופקע על-ידי הממשלה לצורכי בטחון.

אין ספק כי לבון לא הצליח בתפקיד שר-החקלאות. אך כשלונו היה בוודאי קטן מזה של השר האחרון, משה דיין.

במשך קרוב לשנה, נשאר לבון בלי תפקיד. אך אחרי

• רחם לאימרה המפורסמת של נפוליון, כי כל חייל צרפתי נושא בתרמילו מטה של מרשל.

מול פני המדיחים: פנחס לבון בעת התפטרותו. בישיבת הוועד הפועל